

ՅՈՎՍԷՓ ՓՈԻՉՄԱՆ

Արեւելեան հմայքներու միասիւք մի-
ջափայր մը, ստուերալից: Անշունչ իրեր,
կրօնական առարկաներ, հնաբոյր գեղոր-
ներ, պուտոտայի արձանիկներ, անսպաւա-
րէն գասաւորուած:

Իրենց գոյութեան նպատակը վաղուց
լրացուցած իրեր, գերեզմաններու անդուն-
դէն պեղուած, եկեր են հանգչիլ աշխա-
տանոցին գարաններուն եւ զարդասեղաննե-
րուն վրայ, նորէն ապրելու համար նկար-
չին վրձինին տակ:

Անշունչ իրերու ապրելու այս ճիգը,
կեանքի անմահութեան խորհուրդը կը ներ-
կայացնէ, եւ կը սլաքածառանայ հոգիդ:

Միջնադարեան այս անկիւնը Յովսէփ
Փուշմանի աշխատանոցն է:

Ան իր խաղաղութեամբը, տեսակ մը
զարտուղութիւն կը կազմէ նիւ Եւրքի
շնորհալից եւ ազմկայոյզ օրէնքներէն:

Բազմոցի մը վրայ նստած է Տիկին
Փուշման, եւ ես իր կողքին: Կիսաստուերին
մէջ, հոս ու հոն վառուած քանի մը մո-
մերու տատանող լոյսին տակ, բոլոր ա-
ռարկաները քաղցրօրէն կ'արտաշնչեն դա-
բաւոր հնութիւններու խորհուրդը:

Եւ Փուշման, իր նուիրական սրբաւայ-
րին մէջ, գորովագին ձայնով կը վերյուզէ
իր անցած օրերը:

Մեծ արուեստագէտի իրփառքերէն մեր-
կացած, հոգին մանկացեր է նորէն, մաքուր,
սղու մը պէս բարի: Կենսայորդ իր աչքերուն
մէջէն, յիշատակները լոյսի ցուրբեր կ'ար-
ձակեն: Բաւերը պատկերալից են, ինչպէս
իր վրձինը, եւ շունչը՝ թաթաւուն իր ման-
կութեան միջափայլին ապրումներով:

Յանկարծ կը փոխադրուինք, վարպետին

նկարագրութիւնովը, Արեւելք: Կը տես-
նենք Փուշմանի աշուղ հայրը, որ կը գառ-
նայ իր պղինձի գործարանէն: Ան չի սիրեր
մեծադի կարծր աշխատութիւնները, իր
սիրտը եւ միտքը թոյլ քներ ունին, ազատ
ոլորանք կը փնտռեն:

Քնարը թեւերուն եւ ինքնատեղծ ա-
շուղի երգերը շրթունքին, իրենց տանը
սեմին առջեւ, բարեկամներու խրախճանքի
օրերուն, կամ իր կեանքին ամենէն ցալ-
տուն պահերուն, հայր Փուշման կը թըր-
թռացնէ օդը մեղմոյշ խաղերով:

— Մեծ մարդ էր հայրս, կ'ըսէ Փուշ-
ման՝ գլխու հաստատական շարժումով մը,
եւ կը ներկայացնէ հզօր բառերով, անոր
էութեան տարրերուն մէջ, զօրաւոր եւ
շքեղ, հոգեկան ուժգին ներշնչումներու
տաղանդը:

Փուշման իր մանկութիւնը սերտօրէն
կը կապէ իր հօրը յիշատակներուն: Աշխա-
տանոցին կիսաստուերին մէջ կը զգանք
Տիգրանակերտի երեկոներուն թափածը, երբ
հօրը կողքին մանկիկ Յովսէփ կը վերա-
դառնայ տուն:

Գորովագին ու թարմ՝ շունչի մը հպու-
մին մէջ, կ'ընդհմարենք Տիգրանակերտի
պարիսպներուն վիթխարի մեծութիւնը եւ
այն առասպելական մութ գոյնը, զոր ժա-
մանակն ու խոնավութիւնը տուած են ա-
նոնց:

Այնքան թանձր են եւ խիստ՝ պարիսպ-
ներուն ստուերները: Արեւուն ճառագայթ-
ները հազիւ կրնան ոսկի դաշնակութեամբ
մը երջանկացնել անոնց կատարները:

Վարը՝ քաղաքը կը մնայ խոնավ ու
խաւար:

Ստուգեցինքը կը տատանին նեղ անցքերու մէջ: Գործունեքը կուգան եւ կ'անցնին՝ իրենց կենսայորդ լոյսովը, բայց անկարող են ներարկելու իրենց աւելը՝ հողին արգասաւորման:

Դարերու անբացատրելի երկիւղով պաշարուած է Յովսէփի մանկական հոգին, եւ մահուան գաղափարը սարսուռներ կը ցանէ անոր էութեանը մէջ:

Դողգոջուն ձեռքը յանձնած հայրենի տիկին հղօր պաշտպանութեանը, շրթունքները կ'ափկափուն, խոսիւղքին կը հարցնէ.

— Ո՛վ է մեռեր, հա՛յր, այս քաղաքին մէջ:

Վարպետը կը նկարագրէ մեզի ամառուան պայծառ ցորեկները, եւ յանկարծ պարսպին մէջ թանձրութիւն մը թխտահոճ, վատաբոյժ...:

Աւարն է երկրագործ ժողովրդին աշխատութեան եւ յոյսին... սեւ արշաւը հեռաւոր հորիզոններէ խուժող մարտնչերուն... Մթաղնումը պայծառ ու արեւոտ դաշտերու թաւիշին:

Ձմեռ գիշեր է. մութը կը տարածուի քաղաքին վրայ. մանուկ Յովսէփին ընտանիքը հաւաքուած է տաքուկ երգիկին տակ. եղբայրներ, քոյր. ինք ջերմօրէն կ'աղուած անոնց կեանքին, սլլուած մօրը սրտին:

Այնքա՛ն մութ է դուրսը. խաւար, ստուեր խի չի տեսնուիր: Հովը կը փչէ, ձմեռուան գիշերները կ'երկարին: Հեռուէ՛ն հեռու կը լսուի շուներու մեղմ ու երկարաձիգ ունումը. ողբերգական արձագանքներ...:

Այս ամէնը մահամերձ հոգեվարքներու վախճանը կը գուժէ. եւ կը լսենք մօտակայ տանիքներու ներքեւ՝ ալեծփող հոգիներու հեկեկանքը...:

Մանուկ Յովսէփ կը սիրէ առանձնութիւնը եւ բնութեան մէջ ամէն երեւոյթ, ամէն շշուկ որոշ ազդեցութիւն մը կը գործեն իր հոգեկան տրամադրութեանց վրայ:

Անոր մանկութիւնը գուցէ բնաշխար-

հի բոլոր աղսց մանկութիւնն է, բայց ինքն այն հաղուագիւտ աղաքներէն է, որ մեծ մարդոց պէս ունին իրենց թաքուն զգայնութիւնը եւ կ'ապրին իրենց ներքնաշխարհին մէջ:

Անոր արեան մէջ հոսող գեղարուեստական շառաւիղներուն բնոյթը՝ այնպէս մը տալաւորուած է որոշ գէպքերու ազդեցութեանէն, որ իր վերլուծումները կը դառնան խորհրդաւոր հէքեթներ:

Այս պատմութիւնները կ'ազդեն մեր տրամադրութեանց վրայ:

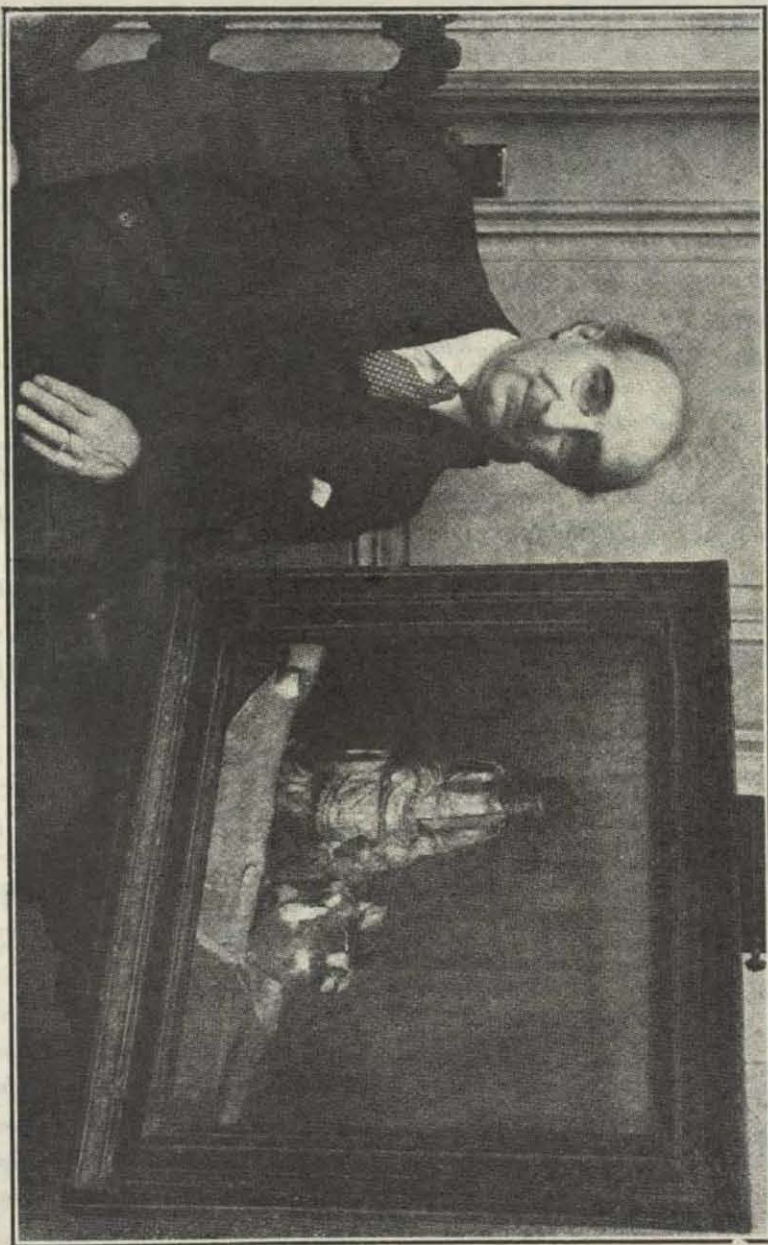
Վարպետը կը զգայ մեր հոգեկան ընկճումները, եւ երջանկութեան լոյսով մը իր աչքերը պայծառացած, կը նկարագրէ իրենց տանիքը՝ ննջարանի փոխուած. հեռաւորութեանց մէջ կախուած թափանցիկ ամպերը, անոնց հեւքոտ վազքին մէջէն ամառուան աստեղագարգ գիշերները. հողին հոտը եւ պարտէզներէն բարձրացող ծաղիկներուն բոյրը. իր քոյրը եւ եղբայրները եւ բոլոր ընտանիքը որ երջանկութեամբ կ'ընկղմէին այդ բոյրերուն քաղցրութեան մէջ:

Եւ իր շրթունքները՝ սրոնք կը բացուին հեշտանքով բմպելու համար երկնքէն հոսող ծիր կաթինին առասպելը:

Ինչպէ՛ս կը սիրէ թափ տալ իր երեւակայութեանը. կը կտրէ կ'անցնի ծիր կաթինէն հոսող թափանցիկ միջոցը, կը վայելէ օտար ու հեռաւոր աշխարհներու հեթանոսական գեղեցկութիւնը: Յոգնած արտեւանունքը կ'իյնան պահ մը աչքերուն վրայ. կէս մրափի հեշտանքի մը անձնատուր, անորոշ մտածումներ՝ զոր չի կրնար սահմանել՝ կը խուժեն իր գլխուն մէջ, և աչքերը կը բանայ կրկին, զանոնք լաւ բմբունելու եւ անոնցմով արբենալու համար:

Փուշման, հետզհետէ խանդավառ իր մանկութեան վերլուծումներէն, չի հասկընար, թէ ինչո՛ւ եւ ի՛նչպէս իր կեանքի նախաշրջանին խառնուած չըլլար այն ազնիւ հոգին, այն խաչալ կիներ՝ որ կոչուած էր մօտաւոր ապագային բաժնել իր

ՅՈՈՂԱՆՈՒ ՓՈԽՇՈՐԱՆԻ ԵՒ ԻՐ ՎԵՐԶԵՐԻՆ ԳՐԾՈՐ «ԵՐԲ ԻՐԻՔՈՒՆՏՐ ԿՈՎԱՅՐ»

բոլոր գեղարուեստական յուզումները, ձեռն ռ շունչ տալով անոնց:

Եւ այս անգամ՝ ժպիտը շրթունքին՝ օգնութեանը կը դիմէ Տիկին փուշմանին, որպէս զի ան պատմէ ծաղկոցի կեանքէն միջագէտեր, զոր վարպետը ա՛յնքան մանկունակ բարութեամբ մը, մտերմօրէն պատմած է իր կնոջ, մօտէ՛ն, աւելի՛ մօտէն, տղայ տարիքէն իրարու հետ խմորուած ըլլալու պատրանքէն տարուած:

Ակներեւ գրկանք մըն է Տիկին փուշմանի համար ալ, սղտիկ Յովսէփին հետ իր չվայելած մանկութեան պակտը, եւ անձկութիւնը որ կ'ուրուագծուի Տիկնոջ աչքերուն մէջ, կը յիշեցնէ ինծի Տիկին Ռոսթանի՝ ամուսնոյն ձօնած բանաստեղծութիւնը.

«Այսօր աւելի շատ կը սիրեմ՝ քեզ քան թէ երէկ, եւ վաղը պիտի սիրեմ աւելի շատ. ու կը ցաւիմ՝ բոլոր ա՛յն տարիներուն համար ուր չէի ճանչնար քեզ:»

Փուշման իր յիշողութեան մէջ պրպըտելէն յետոյ՝ կը հաքցնէ ժպտալին.

— Պիտի մոռնամ ա՛յն սղտիկ հարուածները, որոնցմով կը ցաւցընէր վարժապետը իմ մասներս:

— Չար մարդը, իր անճոռնի խոշոր քթովը, կը յարէ Տիկին փուշման, ամառուան հեղձուցիչ օրերուն, ձանձրոյթէն երբ կը քնանար գլուխը պատին, եւ ձանձրը անոր իւզոտուած գէմքին շուրջը կը բզզալին, յանկարծ կ'արթննար տղոցը քրքիջներէն, որոնք Յովսէփին գծած ծաղրանկարին վրայ ծռած, ձեռքէ ձեռք կը քաշէին ու կը խնդալին. ո՛վ գիտէ որքա՛ն պատուելին նմանութիւն կը գտնէր Յովսէփիս գծած ծաղրանկարին եւ իր գէմքին միջեւ, որ կատաղօրէն կը պոռար ու հարուածներ կուտար խեղճ սղտիկին մատներուն:

Ծննդավայրի այս սխրագին յիշատակները, իրենց զգայնականութեան դրոշմը դրած էին փուշմանի էութեանը մէջ, երբ արդէն ինը տարեկան՝ իր ընտանեկան պարագաներով կը գաղթէր Կ. Պոլիս:

Անկէ վերջ Պոլսոյ Սկիւտարն է իր պատանութեան օրրանը: Սկիւտարը իր չքնաղ գիւրքովն ու իր տեսարաններով, գարնանային գեղեցիկ օրերով ուր ջերմ ու պայծառ արեւուն կայծերը Մարմարայի կուրծքին մէջ խաղտալով կը փայլին:

Սկիւտարէն նաւամատոյց իջնող ճամբուն երկայնքին հեռակայ նոճատանները, եւ նոճիներու սեւ գապաթները որոնք լուսաւոր մշուշի մը մէջ կայծկլտութեամբ կը հաղորդակցին իրարու հետ: Հեռուն Սթամպուլի սիւսէթը տեսիլքի մը պէս հրաշագեղ, գէպի երկնքին կապոյտը սպողո իր միլնարէներով:

Եւ Վոսիօրը, որուն մշտապալար փունքներուն վրայ կը խալտայ արեւու եւ լոյսի խոռովի ցանկութիւն մը:

Մարմարայի արեւամուտները եւ արշալոյսները, Չամլըճայի վեհափառ տեսարանը, խառնուած փուշմանի ծննդավայրին քարերուն, դաշտերուն եւ պարիսպներուն յիշատակին, այլ եւս նիւթական ըլլալէ կը դադրին իր մէջ եւ կը գտնան զգայնական ազգակ մը, իր հոգիին անհրաժեշտ մէկ մնունդը:

Ահա թէ ի՛նչպէս փուշման իր նկարներուն մէջ կը գնէ հոգեկան ապրումները, յոյզերը, իր յոյսերն ու իսէալները, իր խոհերը, տենչանքն ու կարօտը, իր ցաւն ու բերկրութիւնը, իր հոգիին բոլոր վիճակները, իր հոգիին բոլոր շարժումները:

Յետոյ կը տեսնենք փուշմանը իր տառնումէկ տարեկան հասակին, որ ուխտաւորի մը գացողի երկիւղածութեամբ կը յաճախէ Պոլսոյ Գեղարուեստից վարժարանը, լուրջ եւ կորովամիտ վարպետի մը՝ ծանօթ արձանագործ Երուանդ Ոսկանի գնահատանքին եւ գուրգուրանքին առարկայ:

Փուշման աւելի տարեց ընկերներէն կը խլէր առաջնութեան մրցանիշը. իր ուսուցիչը, իրբեւ բացառիկ գնահատութիւն իր սղտիկ աշակերտին գեղարուեստական ակներեւ ձիրքերուն, կը թոյլատրէ՝ որ հե-

տեւի ան նկարչութեան և միեւնոյն տտեւն արձանագործութեան ճիւղերուն:

Պոլսոյ մեծ երկրաշարժին տարին, 1894ին, կը ստանայ Գեղարուեստից վարժարանին Ա. մրցանակը: Այդ պատիւը իրաւունք կուտար իրեն կառավարութեան ծախքով մեկնիլ Եւրոպա եւ հոն լրացնել գեղագիտական իր ուսումը:

Գիշտապէս պատահարով մը, հոյն տարին կը զուգագլխի Համիտեան առաջին ջարդը՝ հայ զանգուածին հանդէպ: Բնական է որ Թուրքերուն ամենէն աչքառու սլաքան կը դառնայ փուշմանի ազգութիւնը, եւ անոր տեղ կառավարութիւնը կը զրկէ փարիզ տաճիկ երիտասարդ մը:

Ճիշտ հոյն տարին կը ծագին կուսակցական խնդիրներ ու գործունէութիւն. խլրտումներ հայ առեւտրու մէջ, կասկածներ ու ձերբակալութիւններ, խուզարկում ու գաղտնաբերութիւն: Հայր փուշման իր հանգարտ ու խաղաղասէր հոգւոյն անյարմար կը նկատէ այդ միջոցը, վարանումներ եւ երկիւղներ կ'ունենայ իր պղտիկ Յովսէփին մասին: Ձի թողուր որ շարունակէ վարժարանը:

Փուշման ընտանիքը 1896ին կը գաղթէ Ամերիկա:

Յովսէփ փուշմանի միակ իտէալն էր փարիզ երթալ եւ հոն կատարելագործել իր արուեստը. սակայն իր նիւթական միջոցները չեն ներեր: Հայր փուշման շատ չէր քաջալերեր իր որդւոյն անմիջապէս Եւրոպա մեկնիլը: Կը փափաքէր որ նիւթական ապահով միջոցներով երթայ Ֆրանսա, քանի որ գրամական մտահոգութիւնները կասկածելի կը դարձնեն գեղարուեստի յաջողութիւնները:

Փուշման օր մը երբ հօրը գէմքը կենդանացուց պղինձին վրայ, անիկա՝ յուզուած երջանկութեամբ մը՝ տղուն ըստ.

— Գիտեմ որ բան մը պիտի ըլլաս ապագային. բայց մեռնիմ ես, յետոյ բաժնուէ՛ ինձմէ:

Երիտասարդ փուշման կը հաստատուի ընտանիքով Շիքահօ: Պէտք էր ապահովել

նիւթականը, միգել կեանքի պայքար, օր մը համեմելու համար խոչալին, — դառնալ վարպետ մը:

Այդ խոչալը հեռուոր հրաշքի մը գիտարութիւնը չունի փուշմանի երեւակայութեանը համար: Ան ունի կորով, հաւատք ու ձեռներէց ոգի: Կը հաւատայ աշխատութեան բարիքներուն:

Ան նշմարած է իր յաղթանակին ճառագայթները հեռուոր ուղիներուն ծայրը. կը քալէ գէպի հոն, անսայթաք:

Գեղարուեստը, որ գերագոյն նուիրումն է հոգեկան իտէալներուն, կը վնասէ հերոս մը՝ անմահացնելու համար անոր մեծութիւնը: Փուշման հասած է իր կեանքին ամենէն զգայացունց պահերուն: Արուեստագէտներուն համար շատ անգամ հերոսը կ'ին մըն է որ, իբրեւ գորովալի մայր, կը բանայ իր սիրտը իրականացնելու համար անոր իտէալներուն մեծութիւնը, փոխանցելով անոր երանգաւանկին հոգեկան զգայականութեան դրոշմը, իր ներքին թրթիւրը, ըմբռնումները, սպասումներուն, իղձերուն եւ երազներուն գունաւորումը:

Փուշման՝ քսանըմէկ տարեկան, իր կեանքին կը կապէ իր իտէալներուն հերոսութիւն: Յանկարծ իր գէմքը կը դողայ մեծ կիրքերու բոցովը եւ կը յարէ.

— Եթէ իմ արուեստս նշանակութիւն մը ունի, կը պարտիմ այն ազգին որ ծնաւ զիս, եւ ո՛չ այն երկրին որ զիս դատարակեց: Եւ սրտագին գուրգուրանքով մը օծելով Տիկին փուշմանի էութիւնը, կ'աւելցնէ.

— Եւ կը պարտիմ կնոջս, որ իր երիտասարդութիւնը, իր սիրտը վատահեցաւ ինձի, ու միտսին խիզախեցինք՝ սիրահար ու արքիո՛ կեանքի գիտարագոյն ճամբաներէն:

Տիկին փուշմանի ժպիտը, խօսքն ու խրախոյսը, անոր հանգարտ ու ծայրայեղօրէն անուշ նկարագիրը, մեծապէս նպաստած են փուշմանի յաջողութեան:

Երբ շատ արուեստագէտներու համար

իրենց հերոսուհին կը դառնայ կենսակից և զաւակներու մայր, կը դադարի ըլլալէ հերոսուհի ու ներշնչարան: Միեւնոյն ատեն մտահոգութիւնները, որոնցմով կը զեղուն ընտանեկան յարկերը, կերպով մը կը պակսեցնեն արուեստին հմայքը եւ կը ճնշեն մտքին վրայ, թեւատելով անոր ազատ ստեղծութիւնը հետաւոր ու ազատ ուրարներու մէջ:

Փուշմանի ամուսնական կեանքը օրհնութիւն մը կը դառնայ, եւ իր կեանքի գոյութեանց գիմագրաւելու եւ անոնց ծանրութիւնը մեղմացնելու հրաշալի ադապի մը:

Հիմա կը տեսնենք երիտասարդ Փուշմանը իր կոչումէն տարբեր գործերու խառնած իր կեանքը. Շիքակօի գորգի իր վաճառատունը, գորգի կոյտերու առջեւ, յաճախորդներու հետ, արուեստագէտի տաղանդին բոլոր հմայքովը, կապերսներուն գունաւորման եւ զարդարանքին ներքոյը իր շրթունքներուն: Գործնական կեանքին մէջ, ներկերու եւ գիծերու գիտութիւնը վաճառողի իր արուեստը կը դիւրացնէ. ան հմայքով կը լեցնէ իր յաճախորդները, ինչ որ կ'ըլլայ ազգակներէն մին՝ Նիւթական յաջողութեամբ պակսելու Փուշման վաճառատան տոեւտուրը:

Գորգի վաճառատունը՝ միշտ երկրորդական գծին վրայ կ'երեւայ Փուշմանի կեանքին: Որովհետեւ անհամբեր կը սպասէ երեկներուն, յաճախելու համար Շիքակօի գեղարուեստական վարժարանը, աւանդելու համար հոն գասեր, փոխադարձաբար ինք զարգանալով գեղարուեստի նուիրումին մէջ եւ ստանալով գեղագիտական գասեր:

Բեղուն ու բազմազբաղ այս կեանքը կ'աղբի տանտերու տարիներ Շիքակօի մէջ, մինչեւ որ կը հնչէ ապահով ժամը, Նիւթական հանգիստ պայմաններով հաստատուելու համար Փարիզ:

Կը տեսնենք հիմայ Փուշմանը վստահ ու գիտակից իր գեղարուեստական ապագային: Աշակերտ Académie Julianի, առաջին

տարին իսկ կուրծքը կ'ուռի ուրախութեան խայտանքէն, երբ Salonի մէջ ցուցադրուած պատկերներուն մէջանգ կը ժպտի իր կնոջ կենդանագիրը: Ուսանողի առաջին տարուան իր պատկերին Salonի մէջ բնդունուիլը բացառիկ յաջողութիւն մըն էր, մանաւանդ երկրորդ մետալի արժանանալը: Անկէ վերջ ամէն տարի, կը ստանայ հետզհետէ աւելի մեծ պատիւներ. 1914ին Rayon de soleil նկարը կը շահի պրինձէ մետալ, եւ La fille du Cheikը արծաթէ մետալ:

Մինչեւ պատերազմի սկիզբը կը մնայ Փարիզ. եւ վերադարձին Ամերիկա՝ կը յղանայ իր nature morte-երը. 1926էն յետոյ կ'արագորէ իր կարեւոր գործերը, որոնք կուտան իրեն վարպետի համբաւը:

Ճիշդ այդ թուականին կուտայ ցուցահանդէս մը Փարիզի մէջ, որուն մասին կը գրէր Պ. Ա. Չօսանեան. «Այս ցուցահանդէսը եղաւ յաղթանակ մը մեր հայրենակցին համար, եւ ամենէն շքեղ ապացուցումներէն մին մեր ցեղին գեղարուեստական ստեղծագործ հանճարին»: Ֆրանսայի մեծագոյն քննադատները գրուատած էին հայ նկարչին ինքնատիպ տաղանդը:

Նոյն թուականներուն Նիւ Եորքի Grand Central Art Galleriesի մէջ ալ կը սարքէ ցուցահանդէս մը, որ նոյնպէս կ'արժանանայ ամերիկեան գոյութեան քննադատներուն գնահատութեան:

Անցեալ Նոյեմբերին սկիզբը, նոյն կալըրիին մէջ նորէն եկաւ պանծալ հայ անունը՝ հոն ցուցադրուած նկարներուն եւ քանդակագործութիւններուն մէջ:

Նիւ Եորքի բոլոր թերթերը արձագանգը եղան այս արուեստահանգէսին՝ ուր Ամերիկայի լաւագոյն արուեստագէտները ներկայացուցած էին իրենց վերջին գործերը:

Park - Avenue Social - Reviewի մէջ Wallace կը գրէր այս առթիւ. «Արդէն մեծ յաջողութիւն մըն էր նոյնքան ջերմօրէն բացուած մրցումի մը մէջէն խլել պարգեւը: Ուրեմն ի՞նչ բան էր նոյն ան-

Ճը երկու կարեւոր պարզեւները միասին խլած դուրս ելաւ մրցումէն, Haward Heinzi 500 տոլար պարգեւը եւ ժողովրդի Բուէին Պարգեւը՝ նոյնպէս 500 տոլար. թատերական պզտիկ գէտք մըն էր ասիկա: Քիչ անգամ տեսնուած է որ ժողովրդական քուէն Համաձայնի Քննիչ Յանձնախումբի գաղափարներն, բայց այս գէտքը պատահեցաւ Յովսէփ Փուշմանի գեղեցիկ ու խռովիչ nature-morteին համար, «Երբ ի բիկուեր կուգայ»:

Այսպէս ուրեմն, ամէն օր արուեստահանդէս այցելող բազմութիւնը կեցաւ պուտտային եւ քանի մը թարշամած ու թափթփող վարդերու անօթին առջեւ ու իր քուէն նետեց քուէատուփին մէջ, անփոյթ թէ Քննիչ Յանձնաժողովը սխալ գնահատէ իր հաւանութիւնը թէ ո՛չ: Եւ այս կերպով, գրեթէ դուն ուրեք տեսնուած պատահութեամբ մը, ժողովուրդին իրաւունք արուեստ իր անհատական հիացումը յայտնել՝ առանց ճնշումի եւ նախապաշարման, եւ իսկապէս զարմանալի էր որ ժողովուրդը իր ընտրութեան մէջ գտած էր ուղիղ ճամբան:

Այս բոլոր յաջողութիւններուն հետ, երբ իրիկուեր կուգայ նկարը գնուած էր արդէն արուեստահանդէսին բացումին օրն իսկ: Եւ Փուշմանի արուեստով ու գործով հետաքրքրուող Ամերիկացիները այդ օրը նկատեցին նշանաւոր օր մը արուեստագէտի նամար:

Այս նկարը որ մրցանակը շահեցաւ, յափշտակութեամբ գինքը գիտող հասարակութեան կը բացատրէր կեանքին յաւիտենական փիլիսոփայութիւնը: Լուսութեան մէջէն կ'ընդհնմարուէր բարձրացումը իմաստութեան, գիտակցութեան, որ չի սղաւթ ալ եւս անակնկալներու եւ անշարժ ու հանդարտ է, նոյն իսկ անցնող կրքերուն հանդէպ:

Փուշմանի արուեստին զազանիքն է, ջերմութեամբ փոխանցել գիտողին հոգիին մէջ իր զգայնութեան խորքը:

Այն թախիծը եւ խորհուրդը, որոնցմէ ներշնչուած է Փուշմանի մանկութիւնը, փոխանցուած են իր կեանքի զանազան շրջաններուն և կերտած են հիմնական գիծը իր արուեստին արեւելաթոյր հրապոյրին:

Իր գործերուն հրապոյրը՝ սրբան իր արուեստէն, նոյնքան իր նիւթերուն ընտրութենէն կը ծնի. իր գոյներուն ժուժկալութիւնն ու խոհականութիւնը եւ իր ներկայացուցած իրերուն պարզութիւնը, յատկութիւնը տեսակ մը խորհրդաւոր հանգարաւթեամբ կը լայնան, կը խորունկնան եւ հետզհետէ կը կենդանանան:

Բանաստեղծական սարսուռը կը բաբախէ նոյն իսկ պզտիկ անօթի մը շուքին տակ, որուն խորհուրդին մէջ կը մխուի հոգին առանց խանջէնքի: Իր nature-morte-երը, տեսակ մը խորհրդապաշտ տաղերգութիւններ են գոգցես, մշուշաւոր երկնքի մը վրայ, ուր նկարչական տարրին հետ մանաւանդ գգացումի յորդ գեղում՝ մը կը հրաւիրէ մտերմանալ հոգին նկարին ապրումներուն:

Մեծարանքը զոր կ'ընծայեն այս Հայ վարպետին գծուարահած Ամերիկացիները, գնահատութեան տուրքը զոր անոնք կը մատուցանեն զանազան առիթներով, ինչ աստիճան կը մտնէ անոնց արձագանգը Հայ տուններէ ներս: Եւ մեր ազգը կը ճանչնայ արդեօք ըստ արժանւոյն այս մեծ վարպետը, որ օտարներուն մօտ մեզի պատիւ կը բերէ իր Հայ անունովը, Հայ տաղանդովը եւ Հայ սիրտովը:

ԶԱՐՈՒՀԻ Մ. ԳԱԼԷՄՔԵԱՐԵԱՆ

Նիւ Եորք